

Цуняк Ірина Геннадіївна
аспірантка кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕРИВАТИВНІ КОНТРАКТИ

Проблемними питаннями правового регулювання ринку деривативів в Україні залишається встановлення єдиних вимог до здійснення учасниками ринку деривативних фінансових інструментів різних видів діяльності на цьому ринку (діяльності з організації торгівлі, управління ризиками, клірингової діяльності, посередницької (брокерської) діяльності). У зв'язку із невирішеними законодавчими прогалинами розвиток такого важливого для економіки України сегменту, як ринок деривативів, на сьогодні значно гальмує. Варто зазначити, що у 2020 р. світова соціально-економічна криза, викликана пандемією COVID-19, істотно вплинула на світовий ринок деривативів. Так, динаміка приросту середньодобового обсягу торгів деривативами на біржах Північної Америки, Європи та Азіатсько-Тихоокеанського регіону зазнала негативного тренду. В умовах глобальної кризи ринку деривативів на перше місце виходить проблема бар'єрів у правовому регулюванні транснаціональної торгівлі, що пов'язано із наявністю різних за характером правового регулювання законодавчих актів у сфері деривативів та національних підходів у кожній країні, що значно ускладнює транскордонну співпрацю та координацію у цій сфері.

Серед позитивних рис на шляху удосконалення законодавчого врегулювання проблем ринку деривативів слід визнати прийняття Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [1], яким врегульовано відносини емісії, обігу, викупу цінних паперів, укладання, виконання тощо деривативних контрактів, провадження професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках.

В умовах приведення законодавства України щодо деривативів у відповідність із законодавчими актами ЄС, дослідження проблемних практичних та теоретичних питань деривативів, які є невід'ємною частиною світових ринків капіталу, є надзвичайно актуальним.

Згідно ч. 1 ст. 31 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», деривативний контракт – це договір, за умовами якого одна або кожна із сторін такого договору зобов'язані вчинити певні дії щодо базового активу та/або умови якого встановлюються залежно від значення базового показника, а також можуть передбачати обов'язок проведення грошових розрахунків.

Відповідно до ст. 33 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» видами деривативних контрактів є: 1) опціон; 2) форвард; 3) ф'ючерс; 4) своп; 5) кредитний дефолтний своп; 6) свопціон; 7) ф'ючерс на своп; 8) форвард на своп; 9) контракт на різницю цін; 10) контракт на майбутню відсоткову ставку; 11) інші правочини, що відповідають визначенню ст. 31 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки». Перелік видів деривативних контрактів не є вичерпним, а Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку може визначати інші види деривативних контрактів, які прямо не передбачені законом (за умови їхньої відповідності загальному визначенню).

Розглянемо особливості найбільш поширених у світовій практиці видів деривативів. Опціон, як деривативний контракт, може бути укладеним на організованому чи нерегульованому ринку, за умовами якого одна сторона зобов'язується на вимогу іншої сторони у майбутньому продати базовий актив іншій стороні (опціон «кол») або купити базовий актив у іншої сторони (опціон «пут») за ціною та на інших умовах, визначених сторонами під час вчинення правочину, відповідно до специфікації такого опціону (якщо опціон, укладений на організованому ринку). Опціон може передбачати сплату премії (певної суми коштів) за набуте право вимоги за таким опціоном.

Форвардом є деривативний контракт, який за загальною практикою укладається на неорганізованому ринку та передбачає зобов'язання однієї сторони у визначений момент у майбутньому передати базовий актив іншій стороні, яка, у свою чергу, зобов'язується купити базовий актив за ціною та на інших умовах, визначених сторонами під час укладення договору. Однак, відповідно до ч. 4 ст. 33 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» форвард

може укладатися в Україні також і на організованому ринку. Відповідно до закону організованими ринками є регульований ринок (біржа), багатосторонній торговельний майданчик (БТМ), для якого відсутня вимога щодо проведення регулярних торгів, та організований торговельний майданчик (ОТМ), на якому діють дискреційні правила, за якими оператор ОТМ може на власний розсуд розміщувати (або ні) заявки учасників торгів, а також сам торгувати на майданчику. На сьогодні БТМ та ОТМ в Україні ще не створені.

Ф'ючерс відрізняється від форварду лише тим, що він укладається тільки на організованому ринку, а тому його умови є стандартизованими, а контракт має специфікацію, тобто перелік основних положень, розроблених оператором організованого ринку та зареєстрованих регулятором (Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку). За умовами ф'ючерсу одна сторона зобов'язується передати у визначений момент у майбутньому базовий актив іншій стороні, а інша сторона зобов'язується прийняти та оплатити його за ціною та на інших умовах, визначених сторонами під час укладення контракту, відповідно до специфікації такого ф'ючерсу. До специфікації ф'ючерсу включається мінімальна кількість базового активу, який є предметом контрактом, його якість, вимоги до визначення ціни на торгах, умови поставки, настання виконання зобов'язання.

Не усі деривативні контракти закон визнає фінансовими інструментами. Зокрема, не є фінансовим інструментом деривативний контракт, який сторони уклали поза організованим ринком без посередництва інвестиційної фірми, крім випадків, коли обидві сторони деривативної угоди є певними кваліфікованими інвесторами, і наслідком виконання такого контракту є реальна поставка певної продукції в майбутньому. Усі нетоварні деривативи вважаються фінансовими інструментами. Однак, якщо базовим активом деривативу є продукція, то слід зважити такі фактори, як торговельний майданчик та спосіб виконання зобов'язань. Якщо товарний дериватив торгується на регульованому ринку або на багатосторонньому торговельному майданчику, то він належить до категорії фінансових інструментів. Якщо товарний дериватив, дозволяє за своїми умовами

сторонам здійснити розрахунки в грошовій формі (за винятком випадку невиконання зобов'язань або іншої події, що дає підстави для припинення), то такий дериватив також є фінансовим інструментом. Отже, належність деривативу до категорії фінансового інструменту залежить від його базового активу, торговельного майданчика та способу виконання зобов'язань.

Запровадження у Законі України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» порядку правового регулювання деривативних контрактів є значним кроком для ствердження ролі цього фінансового інструменту у механізмі хеджування та управління фінансовими ризиками.

Список використаних джерел:

1. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23. 02. 2006 р. № 3480-IV. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>

Малюта Владислав Васильович,

Язаджи Вікторія Сергіївна

*студенти 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ГРОШОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ

Актуальність обраної теми дослідження полягає у неоднозначному еквіправовому регулюванні цивільно-правової відповідальності за прострочення грошових зобов'язань в іноземній валюті на тлі широкого розповсюдження правочинів із використанням валюти. Правова проблема виникає внаслідок орієнтації норм Цивільного кодексу України на національну валюту – гривню. Використання іноземної валюти у правочинах дозволено тільки у випадках, визначених законом. Для всіх інших випадків передбачена така правова конструкція як грошовий еквівалент іноземної валюти – сума грошових коштів у гривні яка дорівнює сумі у іноземній валюті, визначеній умовами правочину, відповідно до офіційного курсу гривні щодо іноземних